

1.

Най-далечният спомен от моето детство е празнична вечер през август. Не изплува като реалност, а като запазени в съзнанието ми следи от избледняла с времето приказка. На същото това място – някакъв друг свят, градина без начало и без край... По дърветата сияят пъстроцветни фенери... Снежnobели тесни алеи... Громолящо човешко стълпотворение... Тук-там проблясват фойерверки, летят картонени ракети... Един фантастичен свят на Мрак и Светлина...

Имам чувството, че съм се родил от изначалния мрак точно през тази нощ.

Не познавам майка си. Не знам и кога е умряла. Но по онова време все още си е била жива и здрава... В някакъв момент от тогавашната нощ ми се мярка образът на руса жена, аз съм в нейните обятия. Може да е била майка ми. А може и да съм си измислил това видение чисто и просто за да не остана цял живот детето, което не познава майка си. Другите членове на фамилията помнят ясно, не като мен, онази празнична августовска нощ. Нощта, когато моят баща, пашата, стана везир... Нощта, когато покойната ми сестра стана булка...

Само това си спомням от къшка ни в Еренкьой.

След години отидохме на гости по онези места. Показаха ми градина, зад ниска ограда... Без растителност, гола градина... Малко тръни тук-там, няколко гнезда лавандула... Пет-шест хилави бор-

чета, пожълтели от прахоляк... В дъното – стара, захабена сграда...

– Ето, това е къшкът! – ми казаха. – Ти беше още съвсем малък, когато го прогадоха.

За сметка на това пък пазя в съзнанието си спомена за конака ни в Аксарай, до най-затъмненото му кътче. Падне ли ми път натам, било през месец, било през година, винаги се отбивам в нашата махала. Нищо не е останало, освен чинара точно срещу конака. Стар познайник, с отрязани клони и изсъхнал ствол...

Не мога да отмина, без да посетя за няколко минути под него. Приземните, клюмнали насам-натам дървени или кирпичени къщурки изчезват и пред взора ми се появява великолепната бяла фасада на нашия конак, терасите с издадените навън изваяни като дантела парапети, високият зид на градината, пролазил чак до чешмата на ъгъла с пресечката. Ето я ниската вдлъбната порта с дървени арки и широки крила... Ето го ташлъка – застланото с каменни плочи място, където дори и през най-слънчевите дни е сенчесто и прохладно...

Качвам се по широкото стълбище към отделените за гости помещения, бродя из дългите вестибюли, от чиито ниски позлатени тавани с червеникаво-синкави нови светове висят кристални полилеи, надзъртам в стаите, притихнали в тежката сянка от плътните персийски завеси.

Убеден съм, че паметта ми е съхранила всичко, без ни най-малка промяна. В една от стаите, на

стената висеше гървена гърчица с текст на персийски, която приличаше много повече на картина, отколкото на изписани букви, и аз постоянно се застоявах пред нея да я съзерцавам. Тогава още не можех да чета. Знаците ѝ се бяха врязали в съзнанието ми толкова дълбоко, та и след много години си я представях наяве и изричах стиховете на персийски език...

Вратата с бледозелени стъкла водеше от салона за гости към полутъмното тясно стълбище за етажа на харема. Не знам защо, но всички по-големи събития в моето детство ги виждах все в рамката на тази врата.

По време на Рамазана вечерният намаз се правеше в присъствието на цялото ни обкръжение, четеше се Коранът, редяха се молитви. На площадката между вратата и стълбището аз, заедно с бавачката ми Кямиаб калфа, също правех намаз и шепнях молитви с разперени ръце.

В деня, когато се ожени, покойният ми по-голям брат мина с булката си оттук. Булото ѝ се закачи за вратата. Батко разпръсна върху навалицата във вестибюла дребни монети.

Когато с брат ми Музафер тръгнахме на училище с лъскави елмазени шапки на глава и обшити със сърма чантички на гърди, целувахме ръка пред тази врата.

Един ден свалиха по стълбището и пак през същата врата изнесоха увитото в спален чаршаф мъничко трупче на по-малката ми сестра Суат. И най-накрая, когато посред нощ в нашия конак пламна пожарът, Кямиаб калфа ме грабна на ръце и се втурна презглава навън, но точно тук, при същата

тази врата, се свлече на колене без сили.

Спомените пробуждат не само видения, те възраждат в душата ми и сладостните, и горчивите емоции от онова време.

Така, за няколко минути, когато седя под чинара, отново се преобразявам в някогашното невинно създание.

2.

По-късно осъзнах колко грижовна жена е била мама. След нейната смърт конакът бил съвсем занемарен. Баща ми, пашата, въобще не се интересувал какво става въкъщи. Покойният ми по-голям брат се извъдрил като прахосник и любовчия. Сестрите ми за нищо не ги бивало... След смъртта на мама попаднахме в ръцете на невежи гувернанти и алчни икономи. Знаех го много добре. Баща ми, пашата, през петнайсетина дни отиваше в двореца; останалото време прекарваше сред дебелия томове арабски и персийски книги в кабинета си. Имаше един стар, доверен приятел, Махмуд ефенди, който бе постоянно присъствие в конака. Този Махмуд ефенди, беден, съвсем обикновен човечец, няколко години погред беше нашият учител – на мен и на батко ми Музафер. Живееше в къщичка в Саръгюзел. Пò преди носел чалма, преподавал уроци в джамията. В наше време се издържаше с частни уроци за деца от знатни семейства.

Много рядко виждах баща си. Беше едър, представителен мъж. С дългата си, рядка, посивяла коса, увиснала под бялото таке, с прошарената си твърда брада, с месестия нос на червендалестото си лице, той предизвикваше у мен повече страх, отколкото обич. И най-вече с черните си очи, изпъкнали под рунтави вежди – въобще не можех да ги погледна!

Татко не разговаряше с нас. Благоволяваше, от

дъжд на вятър, най-много да ме щипне по брадичката и да ме шляпне силно по бузата.

Понякога го виждах само по жилетка да вади и пренарежда старите си книги в ъгловия шкаф от кедрово дърво и същевременно да декламира персийска поезия на седналия на колене пред него вечно опърпан Махмуд ефенди.

Отгледа ме дойката на мама, възрастната черкезка Кямиаб калфа. Тя беше моята майка. Обичах я като майка.

Стаята ни беше на най-горния етаж, гледаше към двора. В нея си провеждахме заниманията, понякога дори се и хранехме. От прозорците си виждахме градината на харема и двора на джамията отсреща. Катерех се по столовете, по первазите, по наредените покрай стената възглавници, за да мога по-добре да гледам децата, които надвечер излизаха да си играят в този двор. Бях палаво, жизнерадостно момче. Очите ми изтичаха да гледам как момчетиите се гонят, боричкат и крещят. В конака нямах връстник. Не ми трябваша децата на чичо и дъщерите на леля, които от време на време ни идваха на гости. Не харесвах тези префинени и сковани като куклите по витрините на магазините деца. Моите истински приятели бяха другите, момчетата от махалата, които се боричкаха, блъскаха и дебнеха, които се катереха по дърветата и отзад по колите. За съжаление, ние не само не биваше да се сприятеляваме с тях, ами не можехме дори и да си подаваме носа на улицата – забранено

ни беше. Страшно се зарадвах, когато тръгнах на училище. Наредените покрай колата гечурлига ни благославяха, провикваха се: „Амин“.

На главата ми тежеше елмазена шапка, на гърдите – извезана със сърма чанта. С нетърпение очаквах да се смеся с другите деца.

Напразни надежди! Нашето тръгване на училище си остана само една церемония, един изваден от сърмената чантичка буквар, едно декламирање на азбуката в него пред инкрустирания със седеф чин и едно целуване на ръка.

Два пъти седмично Махмуд ефенди идваше да ни преподава уроци – на мен и на батко ми Музафер. Музафер беше на възраст, когато можеше да разбира какво чете. Аз бях още малък. По време на заниманията просто седях при тях и криех прозявките зад мъничката си длан. Така че още с тръгването на училище трябваше да преживея първото рухване на моите мечти – останах си вкъщи, като същинско момиче.